

Õhukese riigi maatriksi mõju sotsiaalsete põhiõiguste disainile

Mag. iur. **Merle Malvet**

Sotsiaalministeeriumi sotsiaalkindlustuse osakonna juhataja

Ettekande teemaks on Eesti Vabariigi Põhiseaduse maatriks, mis määrab sotsiaalsete põhiõiguste sisu. Õhukese sotsiaalriigi kontseptsioon tähendab eeskätt individuaalset vabadust. Individuaalne vabadus tähendab muuhulgas, et inimestel on suur omavastutus. Samas tuleneb põhiseadusest, et teatud sotsiaalsete riskide esinemisel peab riigivõim tagama, et inimene ei jää abita.

Õhukese riigi maatriksiga kaetud riskid - avatud loetelu?

Põhiseaduse § 28 lõikest 1 tuleneb igaühe õigus tervise kaitsele. Sellele õigusele vastab rahvusvaheliste sotsiaalkindlustusstandardite kohaselt õigus arstiabile, see tähendab õigust tervishoiutöötaja poolt osutatavale teenusele. See õigus ei hõlma õigust ajutisele rahalisele töövõimetushüvitisele (nt haigushüvitisele).

Põhiseaduse § 28 lõikes 2 on sätestatud õigus riigi abile vanaduse, töövõimetuse, toitjakaotuse ja puuduse korral. Kõik nimetatud alused – vanadus, töövõimetus, toitja kaotus ja puudus – on eraldi sotsiaalsed riskid, mille esinemisel on õigus riigi abile, kusjuures vanaduse, töövõimetuse ja toitja kaotuse korral peab inimene abi saama sotsiaalkindlustussüsteemist ning puuduse korral sotsiaalhoolekandest.

Rahvusvaheliselt tunnustatud sotsiaalkindlustusega hõlmatud riskide loetelu ei ole põhiseaduses nimetatud riskidega ammendatud. Siiski, lähtudes õhukese riigi kontseptsioonist, tuleks põhiõigustena käsitleda vaid õigust arstiabile, vanaduspensionile, töövõimetuspensionile, toitjakaotuspensionile ja sotsiaalabile. Loetelu edasise laiendamise eelduseks on ühiskonna sotsiaalsete vajaduste ja riigi majanduslike võimaluste tasakaal, sest põhiseadusega kehtestatud miinimum tuleb tagada ka rasketel aegadel.

Õhukese riigi maatriksiga kaetud abi ulatus – väljakutse reaalsusele?

Põhiseaduse § 28 lõike 2 2.lause kohaselt sätestab riigi poolt osutatava abi ulatuse seadus. Põhiseadusega kaitstava abi minimaalne ulatus on tuletatud põhiseaduse §-st 10, mille kohaselt peab osutatav abi tagama inimväärikuse. Inimväärikus oleks alandatud, kui inimene jääb ilma abist, mida ta vajab oma esmavajaduste rahuldamiseks. Põhiseaduse kommentaaride kohaselt: „Esmavajadusteks, mille mitte-rahuldamine on ühtlasi inimväärikuse põhimõtte rikkumine, tuleb pidada piisava toidu ja ilmastikule vastava riietuse olemasolu, magamisaset, mis peaks olema külmal ajal köetud ruumis, elementaarseid hügieenitarbeid ja pesemisvõimalust, elementaarset haridust ning meditsiiniabi.“

Õhukese riigi maatriksiga kaetud isikud – väljakutse põhiseadusele?

Põhiseaduse § 28 lõikest 2 tulenevalt oleks võimalik luua selline riigi abi andmise süsteem, kus vanaduse, töövõimetuse, toitjakaotuse või puuduse esinemisel oleksid õigustatud subjektideks vaid Eesti kodanikud. Arvestades võetud rahvusvahelisi kohustusi ja seda, et Eesti on Euroopa Liidu liikmesriik, ei ole tänapäeval selline süsteem võimalik.